Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

№ 3

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Google Scholar

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 818 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 30-martda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir oʻrinbosari:
Karimov Norboy Gʻaniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, Oʻzbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, Oʻzbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – Oʻzbekiston doʻstlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., OʻzR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., OʻzR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri oʻrinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., OʻzR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar boʻyicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "OʻIRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar doʻstligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Poʻlatov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdugʻaniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamgʻarmasi ijrochi direktori oʻrinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil oʻgʻli, t.f.f.d., TAQU katta oʻqituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Fargʻona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon oʻgʻli, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, OʻzR Bosh prokuraturasi boshqarma boshligʻi oʻrinbosari
Ochilov Farxod, OʻzR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti boʻlimi boshligʻi
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta oʻqituvchisi

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, OʻzR Tabiat resurslari vazirligi, OʻzR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Экологические и альтернативные заполнители для бетона в условиях Узбекистана........ 10
Акрамов Хуснитдин Ахрарович, Тохиров Жалолиддин Очилович, Самадов Хомид Самандарович

Investitsion marketingni rivojlantirish asosida mintaqa investitsiya jozibadorligini oshirish 16
Ahmedov Alim Babaniyazovich

O'zbekistonda yashil budjetlashtirish, energiya samaradorligi va issiqxona gazlari emissiyasi........ 22
Pulatov Dilshod Haqberdiyevich, Qulliyev Ulug'bek Mirzayevich, Mamanov Alisher

Development of the Digital Economy as a Trigger of the Economic Growth of the New Uzbekistan........ 28
Luiza Sayfullovna Makhmutkhodjaeva, Umarova Shahnoza Akbarovna

Oliy o'quv yurtlarida matematik statistikani o'qitishning xususiyatlari........ 34
Shamsiyev Damin Najmiddinovich, Aymatova Farida Xo'razovna

Turizmda tadbirkorlikning o'ziga xos xususiyatlari 37
Mardonova Dilafruz Kosimovna

Oziq-ovqat xavfsizligi ta'minoti: O'zbekistonda mayonez importini notarif tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish istiqbollari........ 41
Muratova Shohista Nimatullayevna, Nomozov Azizbek Xayrulla o'g'li

Mamalakatimizga xorijiy investitsiyalarni jalb etishda qimmatli qog'ozlar bozorining o'rni va roli 46
Akramov Azamat Ramziddinovich

Mamlakatning iqtisodiy va ekologik rivojlanishida elektromobil sanoatini rivojlantirishning ahamiyati........ 53
Iminov Mahmudjon Azimjon o'g'li

Hududiy eksport salohiyatini oshirishning marketing strategiyasi........ 60
Jiyamuratov Rustam Nuridinovich

Turistik kompaniyalar moliyaviy barqarorligini baholash usullarini takomillashtirish kompaniya moliyaviy barqarorligini ta'minlashning muhim mezoni........ 65
Jo'rayev Behzod Nuraliyevich

Iste'molchilarni xulq-atvori modellari asosida marketing strategiyalarini shakillantirish........ 70
Kutbitdinova Moxigul Inoyatovna

Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish 75
Mirzayeva Nargiza Batirovna

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarning o'rni........ 80
Otajonova Charosxon Polvonquli qizi

Innovatsion menejment va raqamli transformatsiyalarni joriy etishning metodologik asoslari........ 84
Quldoshev Asliddin Tursunovich

Strategik boshqaruvda xususiy kapital samaradorligini baholash........ 89
Nasriyeva Zebiniso A'zam kizi, Mavlyanova Dilobar Maxkamovna

Mintaqalarni innovatsion rivojlantirish istiqbollari tashkiliy tuzilmalarini takomillashtirishni boshqarish yo'llari 100
Xodjamuratova Gulbaxar Yuldashevna

Meva-sabzavot eksporti barqarorligini ta'minlashning ekonometrik tahlili 105
Shamsiyeva Feruza Muratxodjayevna

Зарубежный опыт активизации экономической активности домохозяйств........ 111
Бердиев Гайрат Ибрагимович, Маликова Севинч Телман кизи, Люсиков Артемий Александрович

The Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth: A Case Study of Uzbekistan........ 116
Abdulla Ibragimov, Keldiyorov Shakhriyor Ilyos O'g'li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Mintaqada sanoat ishlab chiqarish rivojlanishining kambag'allikni qisqartirishdagi ahamiyati 121
Abdullayev Habibullo Asadulla o'g'li

Global iqtisodiyot sharoitida islom moliyasi mezon va tartiblarini joriy etishdagi muammolar va yechimlar 125
Abduvosidova Gulandom Abdurashid qizi

Amerika Qo'shma Shtatlari tajribasida biznes subyektlarini toifalarga ajratish amaliyotining xususiyatlari 131
Akobirova Nodira Najmiddin qizi

O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlanish yo'llari 135
Axmedova Nafisa Amirddin qizi

Strategic directions of integration of Uzbekistan into the international hospitality industry 140
Bekmurodova Laylo Tursunmamatovna

Surxondaryo viloyatida parrandachilikni rivojlantirish ko'rsatkichlarini prognozlash va modellashtirish 144
Bobomuratov Imomqul Islamovich

Mamlakatimizda chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishning hozirgi holati va uning tahlili 149
Talipova Dilfuza Nabiyevna

Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish 154
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li

Analysis of the Influence of Macroeconomic Indicators on State Budget Tax Revenue 158
Meyliev O. R., Gofurova K.

Mahalliy budjet xarajatlarini hududlar ijtimoiy-iqtsodiy rivojlanishiga ta'siri 166
Hazratqulov Shahboz Boboqul o'g'li

Influence of Digital Technologies on Economic Growth of the Republic of Uzbekistan 170
Igamberdiyeva Kunduz Ergashevna

Transmilliy kompaniyalarning tashqi bozorlar uchun marketing strategiyalari va marketing tadqiqotlarini o'tkazish amaliyoti 174
Jo'rayeva Zilola Turobovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi

Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari 178
Kamilova Iroda Xusnitdinovna

Korxonalarda inqirozga qarshi moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish 183
Latipova Shaxnoza Maxmudovna

Tijorat banklari faoliyatida onlayn tizimlarining tutgan o'rni va ularning rivojlanishi 188
Raxmataliyev Muzaffar Eshdavlatovich

Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik faoliyatining ta'sirini baholashning nazariy asoslari 194
Fayziyeva Dilsuz Bahodirovna

O'zbekiston Respublikasini "yashil" iqtisodiyotga o'tish samaradorligini oshirish 200
Mirzayev Bexruz Abdulla o'g'li

Andijon viloyatida kambag'allik darajasini qisqarishiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlar 214
Musaeva Ziyoda Allayarovna

O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi eksportida marketing muammolari 218
Musyeva Shoira Azimovna, Agzamov Avazxon Talgatovich

Respublikamizda parranda bosh sonining hozirgi holati va uning istiqbollari 223
Akramova Nargiza Axrorovna

Menejmentda ishbilarmonlik kommunikatsiyalaridan foydalanishda optimal strategiyalarini qo'llash shart-sharoitlari 227
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Shadiyeva Madina Djaloliddin qizi

Raqamlashtirish sharoitida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari 231
Nazarova Latofat Toirjon qizi

O'zbekistonda masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari 235
Nurmuxammedov Matlab Yunusovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Davlat aktivlarini samarali boshqarish hamda nazorat qilishni takomillashtirish 240
Mirzayev O., Nazarov G'ayrat Olim o'g'li

Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv 246
O. U. Shomurodov, Z. U. Uroqov, A. T. Ablahatov, A. A. Suyarov, J. S. Urazov

Methodological Aspects for Branding in Private Schools 251
Odilova Sitora Sayfitdin qizi

Совершенствование процедуры оценки эффективности и результативности расходов государственного сектора 256
Олимов Элёр Фазлиддин угли, Искандаров Суннатилло Бахриддин угли

Logistika xizmatlari samaradorligini oshirishda blokcheyn texnologiyalardan foydalanish 261
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich

Markaziy Osiyoda energetika bozorini rivojlantirishning kelgusi istiqboli va imkoniyatlari 267
Saidov Mash'al Samadovich, Umarova Irodaxon Nuraliyevna

Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda sug'urta bozorining innovatsion usullaridan foydalanishning konseptual asoslari 275
Narzullayeva Gulchehra Salimovna, Saidova Dilnozaxon Odiljon qizi

Oliy ta'limda boshqaruv strategiyalari va ularni amalga oshirish mexanizmi 279
Saidqulova Firuza Farmonovna

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromadlarini soliqqa tortishning o'ziga xos xususiyatlari 283
Salimov Sherzod Baxtiyorovich

O'zbekiston Respublikasidagi mavjud suv resurslarining iqtisodiy holati tahlili 288
Shanazarova Gulyora Baxtiyarovna

Tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish yo'llari 294
Tulkinova Maftuna Anvarbek qizi

The use of Intellectual Systems in the Improvement of the Educational Process Management System in Higher Educational Institutions 303
Umarova Dilfuza Rakhmatilla qizi

Oliy ta'lim tizimida yangi iqtisodiy mexanizmlarni shakllantirish 307
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich

Global iqtisodiy sharoitida moliyaviy hisobotlar auditida muhimlilikni baholashni xalqaro stanadartlar asosida takomillashtirish 311
Xasanova Nasiba Tolliboy qizi

Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni tashkil etish istiqbollari 314
Yuldasheva Kamola Miraliyevna

Oliy ta'lim muassasalarida gibrid bulut xizmat modelini qo'llash mexanizmini ishlab chiqish 319
Zaripov Bahodir Bobomurod o'g'li

Роль инвестиций в ситеме железнодорожного транспрта в Республике Узбекистан 325
Акбарова Лайло Упашевна

Gidrotexnik inshootlar betonlarini samaradorligini tahlil qilish va oshirish natijalari 330
Asqarov B. A., Karimov M. U., Xolmirzayev S.T., Obidjonov J. T.

Maxsus iqtisodiy zonalar hududiga jalb etilgan investitsiyalar to'g'risida 334
Davlayev G'olib Ashurovich

Yangi xizmat turi xizmatlar sohasini innovatsion boshqarishning metodologiyasi 337
Djurayeva Dilnoza Davron qizi

Mintaqalar innovatsion salohiyatini baholashning uslubiy yondashuvlari 343
J. A. Ismatullayev, D. X. O'rinov

Milliy qayta sug'urtalovchilarning xalqaro sug'urta bozoriga kirib borishi va kutilayotgan xavf-xatarlar 348
Jorabayev Jasur Abduraxmanovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari asosida tovarlar auditi natijalarini auditorlik hisobotida aks ettirish tartibi 354
Ibragimov M. M., Ergashev O. F.

Turistik destinatsiyalarni tashkil etish va rivojlantirishning xorijiy tajribalari 358
Karimov Anvar Aktam o‘g‘li

Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo‘llari 362
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich

Iqtisodiy xavfsizlikning institutsional tizimini tadqiq etishga uslubiy yondashuvlar 367
Mamatov Axmetjon Atajanovich, Allaberganov Zakir Gayibovich

Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta’minlashning nazariy jihatlari 373
Mamatov Mamajan Axmadjonovich

Paxta-to‘qimachilik klasterlari eksport faoliyatini rivojlantirishning xorij tajribasi 380
Mansurov Saidxo‘ja Kamalovich

Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish muammolari va dolzarb vazifalari 386
Musyeva Shoira Azimovna

Устойчивый и инклюзивный рост: взаимосвязь экономического прогресса с социальным равенством и экологическим управлением 390
Нодирбек Холбаев

Mintaqalarni investitsion jozibadorligini taraqqiyot strategiyasiga ta’sirini statistik baholash 396
Nuriddinov Zufar Akbarovich

Финансирование каракулеводства: преодоление финансовых вызовов в пустынных регионах Узбекистана 402
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич

O‘zbekiston investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish 408
Oybek Elmuratov

Intellektual mulkning iqtisodiy mazmuni va tarixiy rivojlanish bosqichlari 411
Maxmudova Nargiza Davlyat qizi

Implementation and use of Digital Technologies in Logistics Abstract 416
Kushakova Mamura, Koshakova Mukhlisa Surat qizi

Innovatsion iqtisodiyot tushunchasining mazmun mohiyati 421
Abduqaxorov Bekzod O‘tkir o‘g‘li

Raqamlashtirish iqtisodiy o‘sish va raqobatbardoshligini oshirish omili sifatida 426
Mamajonova Durdonahon Mamaruzi qizi

O‘zbekistonda tashqi savdoni notarif usullar orqali tartibga solishning mamlakat iqtisodiyotiga ta’siri 431
Norqobilov Akobir Iso o‘g‘li

Инновационные методы переработки горных отходов для экологической устойчивости в Узбекистане 437
Аскаров Бахтиер Аскарович, Собирова Мукаддас Хамидуллаева

Опыт зарубежных стран по стимулированию производства сельскохозяйственной продукции и перспективы внедрения в Узбекистан 442
Холиков Сулаймон Уткир угли

Xo‘jalik yurituvchi subyektlarda strategik boshqaruv hisobini tashkil qilishning uslubiy jihatlari 447
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna

O‘zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishni statistik tahlili 452
Sayfullayev Siddik Nosirovich

Sug‘urta tashkilotining innovatsion risklarini baholash 457
Sattorov Shoxrux Maxmudjon o‘g‘li

Kapital bozori rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari ... 462
Turdiyeva Uzayda Omirbayevna

Адаптивный искусственный интеллект в управлении человеческими ресурсами ... 469
Хайдарова Малика Шокирджановна

Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mablag'lardan samarali foydalanishga xizmat qiluvchi zamonaviy va istiqbolga mo'ljallangan huquqiy asoslarning yaratilganligi to'g'risida ... 478
Xayriddinov Shuxrat Botirovich

Investitsiya loyihalariga ta'sir qiluvchi risklarni sifat jihatdan baholash usullarining o'ziga xos xususiyatlari ... 482
Shaislamova Nargiza Kabilovna

Tijorat banklari tomonidan investitsion loyihalarni kreditlash tartib va ularni takomillashtirish yo'llari ... 491
Yunusova Ozoda Anvarjon qizi

Hududlar iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda soliq salohiyatini oshirishning nazariy jihatlari ... 498
E. N. Raximov

Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi ... 504
Avazov Ilxom Ravshanovich

Inson resurslarini boshqarishning innovatsion usullarini joriy etish vositalarini ishlab chiqish ... 509
Djuraeva Guzal Shavkatovna

Agrar soha korxonalarining moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish ... 513
Erkinxojiyev Ismoiljon Ikromjon o'g'li

Korporativ qimmatli qog'ozlar asosida korxonalarni moliyalashtirishning ilg'or xorij tajribalari ... 517
Igitov Jurabek Kuzibekovich

The impact of corporate governance on firm performance and financial stability ... 524
Muhammadyor Yunusov

Mintaqalarda kamg'allik darajasini pasaytirish va xorij tajribasidan foydalanish yo'llari ... 537
Musulmonova Shahlo Nasriddinovna

Makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash soliq ma'muriyatchiligini samarali tashkil etish yo'llari ... 541
Mutalova Dilorom Maxamadjanovna, Kenjaboyeva Nigina

Iqtisodiy savodxonlik hamda tadbirkorlik qobiliyati o'rtasidagi to'g'ri nisbatdagi bog'liqlik munosabatining fundamental asoslari ... 544
Tuxtayeva Muyassar Shovkat qizi

Korxonalarning bankrotlik riskini baholashning xalqaro modellari ... 550
Umarova Hulkar Umidulloyevna

O'zbekistonda korxona boshqaruvida kadrlar salohiyatidan foydalanish amaliyotini rivojlantirishning xorij tajribasi ... 555
Do'stova Aziza Qahramonovna

Raqamli iqtisodiyot sharoitida boshqaruv tizimining xususiyatlari ... 559
Iroda Majidova

Ziyorat turizmini rivojlantirishning muhim xususiyatlari ... 565
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shukurov Tohirjon Izzatullo o'g'li

Qandolat mahsulotlari bozorida marketing tadqiqotlarini asosiy yo'nalishlari ... 569
Tuychiyeva Vasila Faxriddin qizi

"Зелёная экономика" как фактор повышения экономического роста страны ... 573
Тураева Адиба Икрамовна

Oilada sarf-xarajatlar samarasiga erishishning muhimligi ... 580
Xasanov Rustam Rabimovich

Aholi farovonlik darajasidagi farqlarni tartiblash yo'nalishlari ... 583
Xasanov Rustam Rabimovich, Turdiyev Zoxidjon Rustamovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Совершенствование оценки стоимости объектов недвижимости в Узбекистане на основе зарубежного опыта 588
Хомитов К. З., Халилова Л. Ш.

Mamlakatimizda qishloq xo'jaligida kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ahamiyati 594
Choriyeva Nigina Kaxramonovna

Davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yo'llari 598
Alimbayeva Sevara Alimbayevna

Yengil sanoatni rivojlanishida Germaniya tajribasi 601
F. Jumaniyazova, G'ulomov Ibroxim Rustam o'g'li

The efficiency of usage of Islamic finance instruments in security market 607
Khasanov Umarbek Begmat ugli

Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanishning xorijiy tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari 613
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich

O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarini tashkil qilinishining hozirgi holati va muammolari 621
Nutfulloev Tolib G'olib o'g'li

Mehnat bozorida raqamli texnologiyalardan foydalanish metodologiyasini takomillashtirish 627
Maxammadiyev M. M.

Ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish sharoitida mahsulot tannarxini optimallashtirish asoslari 632
Narzullayeva Gulchehra Salimovna

Elektron pullarni rivojlantirish yo'llari 636
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li

Загрязнение окружающей среды в Узбекистане: проблемы, причины и пути решения 644
Ишонкулова Феруза Асатовна, Шукуров Тимур Умидович

Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarini transformatsiyalash modeli orqali takomillashtirish 649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyevna

Land Tax Received From Individuals and its Share in the Budget of the Republic of Uzbekistan 656
Hakimov Feruz Khurshid ugli

O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq xarajatlar tahlili 659
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi, Sharapova Mashxura Azadovna

Qurilish xizmatlari ma'lumotlar tizimini takomillashitirish imkoniyatlari 665
Nurfayziyev Zayniddin Boymurodovich, Nurfayziyev Elyor Zayniddinovich

Ipotekali kreditlashni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda tatbiq etish yo'llari 670
Turdiev Shaxriddin Erxonovich

Suv resurslaridan foydalanishda xorij tajribalari 675
Berdiyev Anvar Abdivaliyevich

Auditda yetarli va mos dalillarni to'plash tartibi 681
Meliyev Isroil Ismoilovich

"Yashil" iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi 686
Urunbayev Saparbek Samatovich

Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari 692
Xolmuradov Raxmatilla Ne'matillaevich

O'zbekiston mahsulotlarining tashqi bozordagi raqobatbardoshligi xususiyatlari va onlayn platformalar 699
Baymuradov Shoxrux Maxmudovich

Factors affecting investment attractiveness in the global investment landscape 704
Otaboev Akhmed Makhsudbek o'g'li, Juliana Juliana, Fazliddin Nasriddinov

Xalqaro migratsiyaning O‘zbekiston mehnat bozori va inson kapitaliga ta’siri ... 709
Tilabova Kumush Farhod qizi

Анализ и оценка естественного освещения помещений образовательных учреждений ... 714
Пирмухамедова Шахноза

Актуальные вопросы укрепления доверия населения к банковской системы Республики Узбекистан... 719
Рузибоева Нилуфар Тулкин кизи

Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли ... 725
Бибутова Шахло Саъдуллаевна

Iqtisodiyotni rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarni tashkil etishning afzalliklari va muammolari ... 730
Axmedova Dilbar Buronovna

Natijaga yo‘naltirilgan budjetlashtirishda sog‘liqni saqlash muassasalarini moliyalashtirishning mohiyati... 734
Ishmanova Diana Nurmamadovna

Oziq-ovqat sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlanti-rishning nazariy asoslari ... 737
Muxtorova Madina Azamat qizi

Ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlar va kelajakdagi istiqbollar ... 741
A’zamxo‘jayeva Nihola Sulaymon qizi

Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari ... 746
Yodgorova Xalima To‘lqinovna

Budjet ijrosini samarali ta’minlashda davlat xaridlarining ahamiyati ... 752
Sholdarov Dilshod Azimiddin o‘g‘li, Fayzullayeva Zilola Ravshanovna

Aholi sog‘ligi – milliy boylikning tarkibi va jamiyat taraqqiyotining muhim shartidir ... 763
Djumabayeva Shaira Xalillayevna

Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari: hisob siyosati ... 769
Rizayev Nurbek Kodirovich, Mamatova Charos Shavkiddinovna

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsion muhitning o‘rni ... 778
Valiyeva Sayyora Xushbaqovna

Davlat ishtirokidagi korxonalarda korporativ ijtimoiy mas’uliyat (“Rossiya temir yo‘llari” OAJ misolida) ... 784
Xidirova Marg‘uba Rustamovna, Saidqulov Avazbek Botirqul o‘g‘li

Raqamli transformatsiyaning O‘zbekistonning investitsion jozibadorligiga ta’siri ... 790
Saitkamolov Muxammadxo‘ja Sobirxo‘ja o‘g‘li, Markabayeva Jansaya Aybek qizi

Trade Marketing in the Era of Social Media: Strategies for Attracting and Retaining Customers Through Social Media Platforms ... 795
Mamatkulova Shoira Jalolovna

Mamlakatimiz to‘qimachilik tarmog‘ining zamonaviy holati va tendensiyalari ... 800
Azizxon Tillyaxodjayev

Physical Activity and Education, Trends in the Sports Industry ... 807
Axtamov Djamshed Baxromovich

Davlat moliyaviy nazoratining amalga oshirishning metodologik masalalari ... 812
Hakimov Nodir Nazarovich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATINING AMALGA OSHIRISHNING METODOLOGIK MASALALARI

Hakimov Nodir Nazarovich
Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Moliyaviy nazorat aksariyat bo'g'ini asosan davlat shaklida amalga oshirladi. Davlat moliyaviy nazoratini amalga oshirishda turli xil uslublar qo'llaniladi. Bunda asosiy muammolardan biri bu metodologik masaladir. Bugungi kunda asosiy muammolardan biri bu davlat moliviy nazoratini tashkil etish va uni amalga oshirishda qo'llaniladigan yagona metodologiyaning yo'qligi muammosi bo'lib, mazkur maqolada esa, davlat moliyaviy nazoratini tashkil qilish va amalga oshirishning metodologik masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: davlat, davlat nazorati, davlat moliyaviy nazorati, metodologiya, moliya, moliya tizimi, davlat moliyasi, korxona moliyasi, metodika, metodologiya, strategiya, moliyaviy nazorat, nazorat, pul mablag'i, pul fondlari, moliyaviy tekshiruv, javobgarlik, moliyaviy javobgarlik.

Abstract: Financial control is mainly exercised by the state. When implementing state financial control, various methods are used. One of the main problems is the methodological issue. Today, one of the main problems is the lack of a unified methodology used in organizing and implementing state financial control, and this article discusses the methodological issues of organizing and implementing state financial control.

Key words: state, state control, state financial control, methodology, finance, financial system, public finance, enterprise finance, methodology, methodology, strategy, financial control, control, money, funds, financial audit, responsibility, financial responsibility.

Аннотация: Финансовый контроль в основном осуществляется государством. При осуществлении государственного финансового контроля используются различные методы. Одной из главных проблем при этом является методологический вопрос. На сегодняшний день одной из основных проблем является отсутствие единой методологии, используемой при организации и осуществлении государственного финансового контроля, и в данной статье рассмотрены методологические вопросы организации и осуществления государственного финансового контроля.

Ключевые слова: государство, государственный контроль, государственный финансовый контроль, методология, финансы, финансовая система, государственные финансы, финансы предприятия, методология, методология, стратегия, финансовый контроль, контроль, деньги, денежные средства, финансовый аудит, ответственность, финансовая ответственность.

KIRISH (INTRODUCTION)

Davlat moliyaviy nazoratini o'tkazish bir tomondan ushbu tadbirni qaysi moliyaviy organ o'tkazishi bir tomondan ularning vakolatlarini belgilab bersa, boshqa tomondan buni qaysi metodologiyaga asoslab tashkil etishi juda dolzarb hisoblanadi. Bu davlatning vakolatli organlarining oldiga katta mas'uliyat yuklaydi. Bunda qo'llaniladigan usullar va dastaklar qanday qo'llash bilish darajasiga bog'liq holda ular tomonidan o'tkaziladigan tadbirlar samarasi ta'minlansa, boshqa tomondan, vakolatli organlarning vaqti tejaydi, eng muhimi moliyaviy nazorat obyekti bo'lgan tashkilot va korxonalarda ortiqcha ovoragarchiliklar oldi olinadi.

To'g'ri, bu bilan bog'liq ilmiy tadqiqotlarda masalaning u yoki bu tomonlari ko'rib chiqilmoqda. Ammo bugungi kunda bu masalaga ilmiy tadqiqotlar oshib bormoqda. Ayniqsa, davlat moliyaviy nazoratni tashkil etish va uni amalga oshirish bilan bog'liq amaliy jarayondagi uchraydigan kamchiliklar va mummolar bu borada ilmiy tadqiqotlarga ehtiyoj yuqoriligini bildiradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI (LITERATURE REVIEW)

Davlat moliyaviy nazorati bilan bog‘liq muammolar davlatchilik shakllanishi bilan paydo bo‘lgan. Dastlabki holatlarda uni amali amaliyotchi xodimlar (davlat vakolat bergan shaxslar, ular turli zamonlarda turlicha atalgan va har bir davlatning o‘ziga xosligidan kelib chiqib belgilangan va amalga oshirigan)lar tomonidan amalga oshirilgan. Moliyaviy nazorat bo‘yicha ilmiy tadqiqotlarni ko‘rib chiqish mavzuning turli jihatlarini qamrab olgan ko‘plab ilmiy tadqiqotlarni o‘z ichiga oladi. Xususan, moliyaviy nazorat va moliyaviy auditning metodologik masalalari bilan M. Azarskiy, V.Belolipetskiy, V.Bursev, M.Rodionovalar shug‘ullanishgan bo‘lsa, moliyaviy nazoratning huquqiy aspektlari bilan taqdqiqotlar Ye. Grachev, A.Kozirin, V.Mandritsa, L.Ovsyannikov, B.Shleynikov, A.Yalbulganov, S. Annikov, R.Palochkinlar tomonidan amalga oshirilgan.

Xususan, Annikov Sergey Alekseyevich davlat moliyaviy nazorat o‘tkazishning metodologik jihatlariga alohida urg‘u bergan bo‘lsa[1], Palochkin Roman Yevgenevich esa, davlat moliyaviy nazoratning tashkiliy masalalarini keng yoritgan[2]. Mahalliy olimlarimizdan B.Turopov bu boradagi tadqiqotlarini alohida keltirib o‘tish mumkin. B.Turapov o‘zining “O‘zbekiston respublikasida davlat moliyaviy nazoratini takomillashtirish”, deb nomlangan doktorlik dissertatsiya tadqiqotlari doirasida bir qator metodologik masalalar, jumladan, respublikada “moliyaviy audit”ni joriy etish asosida buxgalteriya (budjet) hisobi yuritilishi, moliyaviy hisobotlarning haqqoniyligi, moliyaviy resurslardan maqsadli foydalanilgani hamda moliyaviy operatsiyalarning qonuniyligini baholash tizimining metodologik jihatlari tadqiq qilingan.

Ammo, ta’kidlash o‘rinliki, yuqorida keltirib o‘tilgan tadqiqotlar doirasida ilmiy ishlar olib borilgan bo‘lsada, hamma sohalarda moliyaviy nazoratini tashkil qilish va amalga oshirishning metodologik jihatlaridagi muammolar hali o‘z yechimini topmagan, bu esa, moliyaviy nazoratning metodologik masalalariga ilmiy ehtiyoj mavjudligidan dalolat beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI (RESEARCH METHODOLOGY)

Davlat moliyaviy nazorat metodologiyasini tadqiq etishda ilmiy tadqiqot metodologiyasi doirasida ko‘p qo‘llanilib kelinadigan tadqiqot usullaridan keng foydalanilishni taqozo etadi. Davlat moliyaviy nazorat metodologiyasini tadqiq etishda deduksion yoki induksion, sintez va tahlil, guruhlash va qayta ishlash, dialektik, abstrakt, mantiqiylik, taqqoslama, abstrakt-mantiqiy fikrlash hamda statistik usullarni qo‘llash orqali amalga oshirish talab etiladi va tadqiqotlarda ham aynan yuqoridagi usullardan foydalangan holda yondoshildi.

TAHLIL VA NATIJALAR (ANALYSIS AND RESULTS)

Davlat moliyaviy nazorati moliyaviy (iqtisodiy), sotsial, boshqaruv va huquqiy munosabatlarni qamrab oladi. Agar kengroq tushuntiradigan bo‘lsak, davlat moliyaviy nazorati avvalo moliyaviy munosabatlar bilan bog‘liq bo‘lganligi sababli ham u moliya kategoriyasining muhim elementi sifatida uning qayta taqsimlash va nazorat funksiyalarining uyg‘unligini ifoda etadi va doimo pul munosabatlarni tartibga solib turadi. O‘z navbatida, davlat moliyaviy nazorati mazmunan olib qaralganda unda sotsial munosabatlar ham mujassam bo‘ladi, davlat moliyaviy nazoratini o‘tkazish orqali nazorat obyekti bo‘lgan korxonalar va u yerdagi moliyaviy javobgar shaxslarni qonunlarni buzmaslikka, halollikka, boshqalarning mablag‘larini o‘zlashtirmaslikka, korxonaning moddiy-texnik bazasi va boyligiga o‘zaro hurmatda bo‘lishiga undaydi va zarur hollarda majburlaydi, bular esa mohiyatan uning sotsial xususiyatlarini tavsiflaydi.

Aslini olganda davlat moliyaviy nazorati orqali davlat yoki tegishli vazirlik, qo‘mita, konsern, korxona va tashkilotlarda moliyaviy nazorat orqali davlat, mahalliy doiradagi budjet mablag‘lari, korxonaning mablag‘lari, pul oqimlarini to‘g‘ri boshqarish imkoniyati tug‘iladi, nazorat natijalariga ko‘ra, moliyaviy boshqaruv borasida tegishli qarorlar qabul qilinadi, moliyaviy javobgar shaxslar bo‘yicha xodimlar bilan bog‘liq o‘z siyosatini ishlab chiqadi, umumiy strategiyaning taktik yo‘nalishlarini belgilab olishga imkoniyat tug‘iladi, shu jihatdan olganda davlat moliyaviy nazorati mazmuniga ko‘ra boshqaruv xususiyatiga ega.

Albatta mazmun-mohiyatiga ko‘ra davlat moliyaviy nazorati huquqiy munosabatlar bilan chambarchas bog‘liqlikda bo‘ladi, uning bu xususiyat orqali davlat, xususiy sektor subyektlari ixtiyoridagi mablag‘larning to‘g‘ri sarflanishi yuzasidan nazorat tadbirlari orqali huquqiy munosabatlar yuzaga keladi va ular muvofiqlashtiriladi. Davlat moliyaviy nazorati yakunlari xulosalariga asoslanib moliyaviy va boshqa javobgarlik doirasida huquqiy munosabatlar yuzaga keladi. Davlat moliyaviy nazoratining bu xususiyati sotsial va moliyaviy xususiyatlari bilan

1 Анников Сергей Алексеевич. Совершенствование государственного финансового контроля. Специальность 08.00.10 - Финансы, денежное обращение и кредит АВТОРЕФЕРАТ. диссертации на соискание учёной степени кандидата экономических наук. –Москва. –2024 г. –21 с.

2 Палочкин Роман Евгеньевич. Методологические и методические подходы к решению проблемы управления экономикой предприятия (на примере реформирования истемы государственного финансового контроля). Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. –Москва. –2007.

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

o'zaro bog'liq bo'ladi, moliyaviy va boshqa javobgarlik choralarining belgilanishi orqali moddiy javobgar shaxslarga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatilishi bilan birgalikda moliyaviy mablag'larning o'zlashtirilgan (kamomad) qismi bo'yicha moliyaviy mablag'lar maqsadli foydalanishga qaytariladi. Umuman davlat moliyaviy nazoratining biz ta'kidlab o'tayotgan barcha xususiyatlari o'zaro bog'liqlikda bo'ladi, ular bir-birini to'ldirib turadi, hamda tom ma'noda davlat moliyaviy nazoratining mazmun-mohiyatini tashkil etadi.

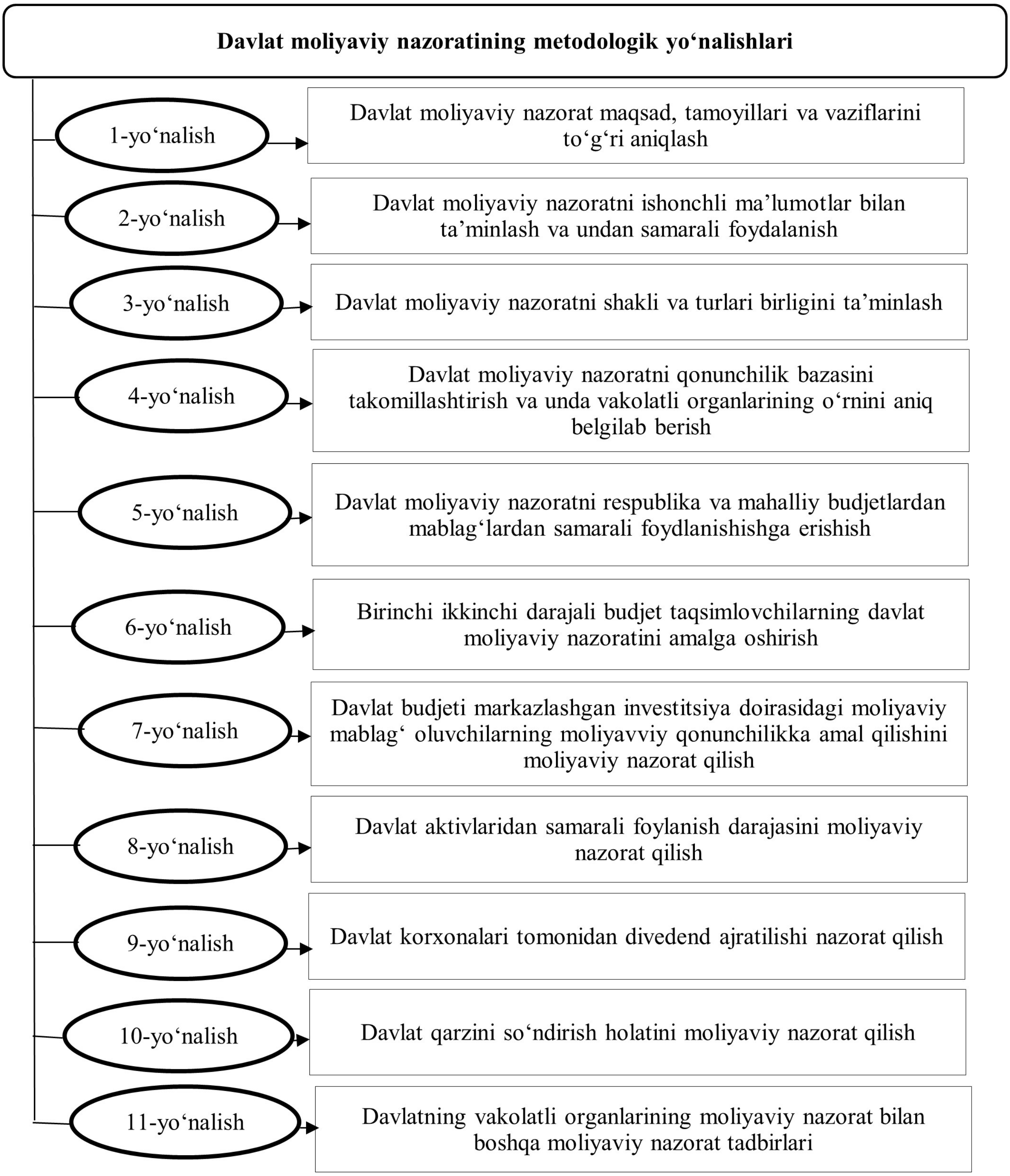

1-rasm: Davlat moliyaviy nazoratining metodologik yo'nalishlari[3]

Davlat moliyaviy nazoratini amalga oshirishning metodologiyasida 1-4 yo'nalishlar bevosita nazariy jihatlar bo'lib, bunda moliyaviy nazoratni o'tkazishning maqsad, tamoyillari va vazifalarini aniq belgilab olishni taqozo etadi. Davlat moliyaviy nazoratning maqsadidan kelib chiqib, uni amalga oshirish tamoyillari belgilanadi va aniq

3 Muallif tomonidan tuzilgan.

vazifalar belgilab olinadi. Davlatning moliyaviy nazoratda qonunchilik bazasini mustahamlash katta ahamiyat kasb etadi. Qonunchilik bazasida moliyaviy nazoratni o‘tkazuvchi vakolatlar aniq qilib belgilanishi lozim bo‘ladi, ayrim hollarda esa, tegishli me’yoriy qayta ko‘rib chiqishni taqozo etadi.

Davlat moliyaviy nazoratining metodologik yo‘nalishlarining ayrim yo‘nalishlarini amaliy holatini tahlil qilamiz.

5-yo‘nalish bu bevosita davlat moliyaviy nazoratni respublika va mahalliy budjetlardan mablag‘lardan samarali foydlanishishga erishish bo‘lib, tahlillarga qaraydigan bo‘lsak, respublika budjeti daromadlari prognozi 5 ta daromad turlari bo‘yicha 8 948,4 mlrd so‘mga (92,5 foiz) bajarilmagan, buning sabablari sifatida 2022-yil uchun “Navoiy kon-metallurgiya kombinati” va “Olmaliq kon-metallurgiya kombinati” AJlar bo‘yicha foyda solig‘i 22 886,2 mlrd so‘m prognoz qilingan bo‘lsada, bular bo‘yicha tushumlar esa 17 393,7 mlrd so‘mni, jumladan “Navoiy kon-metallurgiya kombinati” AJ – 11 799 mlrd so‘m, “Olmaliq kon-metallurgiya kombinati” AJ – 5 595 mlrd so‘mni tashkil qilgan holda, belgilangan prognoz ko‘rsatkichi 5 493 mlrd so‘mga (24 foiz) bajarilmagan. Ayrim daromad turlari prognoz ko‘rsatkichlarini bajarilmasligiga “Navoiy kon-metallurgiya kombinati” va “Olmaliq kon-metallurgiya kombinati” AJlar bo‘yicha xarajatlarning rejadan ortiq o‘sishi, oltin va mis narxining yilning 2-yarmidan keskin tushib ketishi foyda solig‘i hamda dividend tushumlarining kamayishiga olib kelgan va natijada ushbu korxonalar tushumlarining prognozga nisbatan bajarilmaganligini sabab qilib ko‘rsatish mumkin.

5-yo‘nalishning bajarilmaslik sababi sifatida shuningdek, soliq va bojxona idoralari uchun belgilanadigan prognoz ko‘rsatkichlari Iqtisodiyot va moliya vazirligining “Davlat moliyasini boshqarish axborot tizimi” dasturiga to‘liq kiritilmasligi oqibatida, prognoz ko‘rsatkichlarini bajarilishi hamda shu bilan bog‘liq budjet xarajatlarini amalga oshirishdagi nazorat tizimi avtomatlashtirilmaganligi, hududlarning soliq turlari prognozlari joriy tushumlardan kelib chiqqan holda aniqlashtirilgan hamda prognozda ko‘zda tutilgan daromad bazasini xarakterlovchi ko‘rsatkichlar inobatga olinmaganligi soliq turlari bo‘yicha choraklik prognoz ko‘rsatkichlari hududlarda bajarilgan bo‘lsada, ular ham aniqlashtirilgan (kamaytirilgan) va hakozo.

1-jadval: 20022-yilda davlat aktivlarini boshqarish, transformatsiya va xususiylashtirish jamg‘armasining daromad va xarajatlarining moliyaviy nazorati (mlrd so‘m)

№	Ko‘rsatkichlar	Summa
	Daromad 6 631,8	
1	Davlat aksiya paketlari realizatsiyasidan	1 798,2
2	Davlat ulushi realizatsiyasidan	2 610,8
3	Davlat mulki obyektlari realizatsiyasidan	1 675,3
4	Qishloq ho‘jaligiga mo‘ljallanmagan yer uchastkalari realizatsiyasidan	538,3
5	Penya, jarima va boshqa tushumlardan	9,1
	Xarajat 6 562,5	
6	Respublika budjetiga	4 500,0
7	Mahalliy budjetlariga	523,7
8	O‘zbekiston Respublikasi Sportni rivojlantirish vazirligiga (Savdo-sanoat palatasi bilan birga)	58,3
9	Agentlik tasarrufiga	176,4

Keyingi yo‘nalishlardan biri bu davlat mol-mulki sotilishi holati bo‘lib, 2022-yilda 3 090,4 mlrd so‘m to‘lovlarni amalga oshirgan bo‘lsada, 123 ta holatda to‘lov muddati mavjudligi sababli 2 157,0 mlrd so‘m mablag‘lar undirilmasdan qolganligini ko‘rish mumkin. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 18-martdagi PQ-168-son qaroriga muvofiq, “davlat aktivlari bo‘lib-bo‘lib to‘lash sharti bilan sotilganda dastlabki to‘lov summasi 35 foizdan kam bo‘lgan holatlarda, qolgan summaga Markaziy bankning asosiy stavkasi miqdorida yillik foizlar hisoblanishi ko‘rsatilgan. Shunga muvofiq, 10 ta holatda muddati o‘tgan 7,2 mlrd so‘m to‘lovlar bo‘yicha xaridorlarga nisbatan 903,0 mln so‘mga penya hisoblanmagan.

Davlat moliyasi nazoratidagi yana bir muhim masala bu davlat mulkini ijaraga berishdan daromad olish jarayonini moliyaviy nazorat qilish masalasidir. Davlat aktivlarini boshqarish agentligi ma’lumotlarga tayangan holda tahlil qiladigan bo‘lsak, davlat korxonalari hamda ustav kapitalida 50 foiz va undan ortiq davlat ulushi mavjud bo‘lgan yuridik shaxslar soni 2022-yilda 2057 tani tashkil etgan. Davlat ishtirokidagi korxonalarning 236,2 mlrd so‘m miqdordagi ijara to‘lovlari daromadlar tarkibida kam ko‘rsatilishi oqibatida budjetga 135,8 mlrd so‘m (jumladan 35,4 mlrd so‘m 15% foyda solig‘i, 100,4 mlrd so‘m 50 foiz dividend) miqdorda tushumlar kam tushishiga sabab bo‘lgan.

TARAQQIYOT ПРОГРЕСС PROGRESS

Shuningdek, amaldagi tartibga muvofiq davlat ishtirokidagi korxonalar tomonidan koʻchmas mulklarini ijaraga berishda, Soliq kodeksida belgilangan amortizatsiyaning kamida yillik eng yuqori normasi summasi miqdorida boshlangʻich narxi belgilangan. 40 Biroq, bugungi kunda davlat ishtirokidagi korxonalar tomonidan koʻchmas mulklarini ijaraga berishda, meʼyoriy hujjatlarda aniq ijara toʻlovining eng kam stavkalar miqdori koʻzda tutilmaganligi sababli 508 ta holatda ijara shartnomalarida "nol" stavkada qoʻllanilishi oqibatda 79,5 mlrd soʻm mablagʻlar davlat ishtirokidagi korxonalarning daromadi sifatida shakllantirilmagan. Bundan xulosa qilish mumkinki, davlat mulkini ijara berishdan olinadigan daromadlarni moliyaviy nazorat qilishda amaldagi qonun hujjatlariga rioya etilishida maʼlum bir kamchiliklar mavjud boʻlib, bu holat doimiy moliyaviy nazorat tadbirlarini amalga oshirishni taqozo etadi.

Davlat moliyaviy nazorat jarayonidagi eng muhim masalalardan biri davlat budjetining kreditorlik va debitorlik qarzlari hisoblanib, ushbu holat moliyaviy nazoratining 2022-yil yakunlarini keltiradiga boʻlsak uni quyidagi jadval maʼlumotlaridan koʻrish mumkin (2-jadval).

2-jadval: 2022-yilda Davlat budjetining debitorlik va kreditorlik qarzdorliklarini moliyaviy nazorat tahlili4 (mlrd soʻm)

№	Koʻrsatkichlar	Jami	Budjet boʻyicha	Budjetdan tashqari mablagʻlar boʻyicha
1	Jami debitorlik qarzlari	16 092,1	8 461,5	7 630,7
	2023-yil boshiga qoldiq			
2	Jami debitorlik qarzlari	67 850,7	53 163,6	14 687,1
	Oʻzgarishi (foizda)			
3		421,6	628,3	192,5
4	Jami kreditorlik qarzlari	12 799,3	6 481,7	6 317,6
	2023-yil boshiga qoldiq			
5	Jami kreditorlik qarzlari	17 683,1	9 161,5	8 521,6
	Oʻzgarishi (foizda)			
6	Jami kreditorlik qarzlari	138,2	141,3	134,9

2023-yil 1-yanvar holatiga jami debitor qarzdorlik 67 850,7 mlrd soʻmni tashkil etib, shundan budjet mablagʻlari hisobidan 53 163,6 mlrd soʻm, budjetdan tashqari mablagʻlar hisobidan 14 687,1 mlrd soʻmni tashkil etgan. 2023-yil 1-yanvar holatiga jami muddati oʻtgan debitor qarzdorlik 517,5 mln soʻmni tashkil etib, shundan budjet mablagʻlari hisobidan 24,2 mln soʻm, budjetdan tashqari mablagʻlar hisobidan 493,3 mln soʻmni tashkil etgan.

Jadvalda keltirilgan koʻrsatkichlarning oʻzgarishi tahlil qilinganda, 2022-yil yakunida shakllangan jami debitor qarzdorlik yil boshiga nisbatan qariyb 6,2 baravarga, 2022-yil yakunida shakllangan jami 17 683,1 mlrd soʻm kreditor qarzdorlik oʻtgan yilgi kreditor qarzdorlikka nisbatan 1,4 baravarga oshgan. 2023-yil 1-yanvar holatiga respublika budjetining rezident-yuridik shaxslarga berilgan kredit va ssuda mablagʻlari hamda joylashtirilgan depozit summalari boʻyicha debitor qarzdorlik jami 59 535,1 mlrd soʻmni, (45 401,3 mlrd soʻm va 1 255,7 mln doll.) tashkil qilishi yoki hisobotda debitor qarzdorliklar 16 007,2 mlrd soʻmga kam aks ettirilgan.

Davlat moliyaviy nazoratning muhim obyektlaridan biri bu davlat xaridlari hisoblanadi. Davlat xaridlari boʻyicha moliyaviy nazorat natijalarini tahlil qiladigan boʻlsak, 2022-yilda budjet buyurtmachilari tomonidan 98 ta ekspertizadan oʻtkazmaslik maqsadida holatda tender savdolarini chetlab oʻtilgan, 2022-yil davomida 155,3 mlrd soʻmlik 16 ta toʻgʻridan toʻgʻri tuzilgan shartnomalarni kompleks ekspertizadan oʻtkazilmasdan xaridlar Gʻaznachilikda roʻyxatdan oʻtkazilgan umumiy qiymati amalga oshirilgan, shartnomalardagi tovarlar oʻrtacha narxga nisbatan 1 mlrd soʻmga yuqori narxlarda xarid qilingan roʻyxatdan oʻtmagan shartnomalar asosida 1785 ta holatda 278,3 mlrd soʻmlik va davlat ijro organining ijro hujjatlarisiz 1658 ta holatda 281,8 mlrd soʻmlik toʻlovlar amalga oshirilgan va buning oqibatida raqobatli xarid turlaridan foydalanilmaganligi, davlat xaridlarining elektron tizimlarida tovar (ish, xizmat)larning narxlari boʻyicha tahlil qilish imkonini beruvchi maʼlumotlar bazasi hamda davlat xaridining boshlangʻich narxini shakllantirish tartibi mavjud emasligi aniqlandi.

4 Ўзбекистон Ҳисоб палатаси маълумотлари асосида тузилган.

XULOSA VA TAKLIFLAR (CONCLUSION/RECOMMENDATIONS)

Davlat moliyaviy nazoratini amalga oshirishning ayrim metodologik jihatlarini tahlil qilish asosida bir qator xulosalarni shakllantirishga muvaffaq boʻlindi va ayrim takliflar ilgari surildi:

- *birinchidan,* ruspublikamizda davlat moliyaviy nazoratni samaradorligini taʼminlash uchun dasturiy budjetlashtirish amaliyotini joriy etish kerak va u bilan bogʻliq tegishli meʼyoriy-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir;
- *ikkinchidan,* barcha vazirlik va idoralarning oʻrta muddatga moʻljallangan biznes rejalarini aniq ishlab chiqish kerak, unda sarflanadigan mablagʻlarning oʻrta muddatga va manbalarini aniq koʻrsatib qoʻyilishi kerak;
- *uchinchidan,* moliviy nazoratda natijadorlikka erishish uchun anʼanaviy, rejalarni boshqarish tizimidan natijadorlikni boshqarish tizimiga oʻtish vaqti keldi deb hisoblaymiz
- *toʻrtinchidan,* har bir dastur boʻyicha maqsadlar, vazifalar va kutilayotgan natijalarni ishlab chiqish kerak ana shundagina davlat moliyaviy nazoratini toʻgʻri yoʻlga qoʻyilgan boʻladi va h.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Oʻzbekiston Respublikasining “Budjet kodeksi”. 2014. Lex.uz.
2. Oʻzbekiston Respublikasi Hisob palatasining Oʻzbekiston Respublikasi Davlat budjeti va davlat maqsadli jamgʻarmalari budjetlarining 2022-yildagi ijrosi toʻgʻrisidagi hisobot boʻyicha xulosasi. 2022-yil.
3. Адамс Р. Основы аудита: пер. с англ. под ред. Я.В. Соколова. –М.: Аудит, ЮНИТИ, 1995. –398 с.
4. Аренс Э.А., Лоббек Дж.К. Аудит: пер. с англ. под ред. Я.В. Соколова. –М.: Финансы и статистика, 2001. –551 с.
5. Додж Р. Краткое руководство по стандартам и нормам аудита: пер. с англ. –М.: Финансы и статистика, ЮНИТИ, 1992. –240 с.
6. Ирвин Д. Финансовый контроль: пер с англ. под ред. И.И. Елесеевой. М.: Финансы и статистика, 1998. 256 с.
7. Робертсон Д. Аудит: пер. с англ. М.: KPMG, Контакт, 1993. 496 с.
8. Арабян К.К. Теория и методология финансового контроля. М.: МЭСИ, 2012. 115 с.
9. B.Turapov “Oʻzbekiston Respublikasida davlat moliyaviy nazoratini takomillashtirish”. 08.00.07-moliya, pul muomalasi va kredit ixtisosligi boʻyicha iqtisodiyot fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. Toshkent, 2023-y. 32 b.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 3

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.